

ÚVAHA O ZAČLENĚNÍ MANAGEMENTU DO SYSTÉMU VĚD ESSAY ON INCLUSION IN THE MANAGEMENT OF SCIENCES

Jaroslav PADRNOS¹

SUMMARY:

Management is a branch of human activity, the subject of which is not yet clearly defined identically. One of the concepts in this field it presents itself also as a discipline, but in the science system is classified. Every scientific discipline, however, should be included in the system of scientific disciplines, thus de system methodology of science. That the scope of human activity might be formulated as a science, it is necessary to meet the requirements of science.

KEYWORDS: Classification sciences, crisis management, logic, manager, method, methodology sciences system

ÚVOD

Následující poměrně krátká úvaha aspiruje na logické zamyšlení se nad začleněním „managementu“ do systému věd. Jejím předmětem je tudíž zamyšlení nad samotným pojmem „management“, obsahem a rozsahem pojmu, následně exkurs do metodologie věd a krátká úvaha o místě možného začlenění managementu do systému věd.

Logicky se nabízejí otázky typu „Proč se zabývat otázkami zařazení managementu do systému vědních oborů“? Jaké je místo managementu v této soustavě? Spíše by měla být položena otázka, proč management, jestliže je částí odborníků prezentován jako vědní obor, dosud do systému věd není zařazován?

Na tyto a z nich zajisté další vyplývající otázky se nelze pokusit zodpovědět bez pokusu o vymezení pojmu a předmětu managementu a pochopitelně alespoň částečného, avšak charakteristického uchopení obsahu jeho předmětu.

1. POJEM „MANAGEMENT“

Management v nejširším a zcela obecném slova smyslu je možno pojmut jako označení jednoho z oborů lidské činnosti, a to v oblasti

sociální. V nejširším slova smyslu je jeho předmětem teorie a řízení. Sám termín je anglický amerického původu, pocházející z anglického „manage“ (řídit), ten z francouzského „ménagement“ (ohled, ohleduplnost, šetrnost), přičemž do francouzštiny termín přešel z latinského „manus“ (ruka). Management je tudíž termín původem nečeský, v českém prostředí poměrně nový, jehož písemná podoba nemá dosud v českém pravopise český ekvivalent. Systematický průnik do společenské praxe českého prostředí posledních dvou desetiletí však si již vyžádal částečnou možnou změnu v českém pravopise u podstatného jména mužského rodu označujícího nositele činnosti managementu „managera“, jež je možno psát i variantně „manažer“.

Výše uvedenou elementární jazykovou úvahu bylo třeba uvést na dokumentaci poměrné novosti pojmů „management“, „manager“ a jejich postupné adaptace do českého společenského prostředí.

Management není dosud autory managementem se zabývajících jednoznačně česky pojmenován, natož jimi shodně definován a jednoznačně vymezen jeho předmět; spíše je popisován přisuzovaným obsahem pojmu.

¹ Jaroslav Padrnos, JUDr. et PhDr., CSc., Vysoká škola aplikovaného práva Praha, Banskobystrická 68, 621 00 Brno, Česká republika, tel.: +420 604 692 078, email: arp@qmail.cz.

O poměrně novém pronikání managementu v tomto terminologickém označení lidské činnosti do společenské teorie i praxe svědčí i skutečnost, že ve starších, byť plně renomovaných encyklopediích (příkladně Ottově či Masarykově slovníku naučném) příslušné heslo není uvedeno. Poprvé heslo „*management*“ je v české provenienci uvedeno v ilustrovaném encyklopedickém slovníku A – Ž roku 1981, a to ve dvou významech:

- 1) jako systém a metoda řízení kapitalistického procesu reprodukce na jeho různých úrovních (podnik, koncern, celé národní hospodářství),
- 2) jako buržoasní teorie hlásající ztrátu vlivu kapitalistů na hospodaření velkých podniků a vystředění velké buržoazie novou vládnoucí třídou – manažery.

Následně roku 1999 Diderot uvádí k heslu management: „*Management*“ [menedžment]:

- a) vedení podniku; v užším smyslu vrcholové vedení, v širším všechny články struktury řízení. Způsob řízení závisí na charakteru organizace a vychází z různých modelů (od optimalizace pracovních operací a ekonomické motivace přes human relations až k využití lidských zdrojů, rozšíření obsahu a pestrosti práce apod.);
- b) soubor technik řízení a organizování podniku.

Bezprostředně následně uvádí Diderot ještě heslo hierarchicky managementu podřazené, „*Management populací*“. Jím rozumí řízenou péči o populaci živočichů – ochranu systémů opatření, kterou je v rámci druhové ochrany zabezpečována druhová početnost populací ohrožených druhů (obnovu populací) nebo naopak udržování početnosti ekonomicky a epidemiologicky závažných druhů pod prahem ekonomické škodlivosti (integrovanou ochranu kultur) [2].

Navzdory výše řečenému je zřejmé, že alespoň částečný obsah pojmu „*management*“ se v lidské společenské praxi objevuje snad od první dělby práce. V teoretické i praktické řídicí činnosti byl obsažen v každém závažném rozhodnutí vladařů (státníků), vojevůdců i národohospodářů.

Obecně lze konstatovat, že management je do značné míry ekvivalentem pojmům užívaným v českém zejména komerčně právním prostředí do doby nedávné, a to „*teorie a řízení*“.

K pojmu „*podnik*“, s nímž je management často pojmově souslovně slučován (management

podniku), je třeba v souladu se současnou českou soukromo-právní úpravou uvést, že tento pojem je nezbytné vykládat extenzivně, jako „*firma*“, „*organizace*“, „*instituce*“, ale též „*ministerstvo*“, „*stát*“ apod., jako jakákoliv organizační jednotka vyznačující se vnitřní strukturou. Též jako „*závod*“, neboť pojem „*podnik*“ byl 1. 1. 2014 účinností zák. č. 89/2012 Sb. - občanského zákoníku (a po derogaci zák. č. 513/1991 Sb. - obchodního zákoníku) právně nahrazen pojmem „*závod*“.

Heslo „*Krizového managementu*“, jenž je v posledních letech nejširší v teorii i praxi rozšířenou specifikací managementu, není v uvedených slovnících uvedeno vůbec. Přitom v současné době v České republice existují střední školy zaměřené na krizový management i vysoké školy, jejichž předmětem studia a výzkumu je právě krizový management. Krizovým managementem se v České republice zabývá celá řada autorů různých vědních oborů.

1.1 Vymezení pojmů „*management*“ a „*krizový management*“

Přesné definování „managementu“ je nejasné. Dle E. Antušáka se lze opřít především o teoretický směr z prací P. F. Druckera a jeho následovníků. Tak dle E. Antušáka P. F. Drucker v práci „*Management – Tasks, Responsibilities, Practices*“ uvádí, že výklad pojmu management je nesnadný, neboť se tento původně americký termín obtížně překládá, a dále proto, že označuje nejen funkci, ale také lidi, kteří ji vykonávají, dále označuje též vědní disciplínu a obor studia. Jedná se tudíž o homonymum označující rozličné kategorie jednoho oboru lidské činnosti.

Managementu, jak se postupně vyvíjí, lze přiřadit trojí význam. Lze jím chápat

- specifickou aktivitu (profese),
- skupinu řídicích pracovníků (personifikace pojmu),
- vědní disciplínu (obor zabývající se problematikou řízení „*činností*“ i řízení „*organizace*“ jako celku).

Lze souhlasit s Antušákovým názorem, že pokud jde o samotnou definici managementu, záleží na jednotlivci, ke které koncepci se přikloní. Uvedené konstatování, jež je však výrazem jistých pochopitelných profesních rozpaků, je též dokladem alespoň teoretické mladosti „*managementu*“ jako oboru. Obdobně je tomu i u krizového managementu, což je logické, neboť není-li ujasněn předmět obecně

vyššího pojmu nadřazeného pojmu podřazenému, nelze logicky předpokládat, že by mohl být ujasněn předmět pojmu podřazeného. Teorie krizového managementu se dosud vyznačuje nesjednoceným pojmoslovím a neujednocenou definicí [1].

Ohledně významu (nikoliv však pojmu) krizového managementu Mareš, M., Rektořík, J., Šelešovský, J. a kol. uvádějí: *“Zajištění bezpečnosti občanů prostřednictvím krizového managementu je významným segmentem veřejných politik a také součástí veřejných služeb. Jde přitom o specifickou veřejnou službu, která je – na rozdíl od jiných veřejných služeb jako je zdravotnictví, školství, sociální zabezpečení apod. – obtížněji standardizovatelná, vzhledem ke kategorii nahodilosti a pravděpodobnosti, které souvisejí s možnými hrozbami a riziky...”* [6].

2. EXKURS DO PROBLEMATIKY KLASIFIKACE VĚD

Definice vědy je celá řada, dle toho, jak jednotliví autoři nazírají na fenomén vědy. Příkladně Ernst Nagel chápe vědu jako systém výroků, tedy něco, co je už výsledkem vědeckého výzkumu a téměř nebere v úvahu proces vytváření těchto výsledků. Opačného náhledu je John Bernal. Ten chápe vědu především jako aktivitu odehrávající se ve společnosti. Věda je dle jeho názoru středním článkem mezi praxí a ideovým dědictvím. Spatřuje zásadní rozdíl mezi technikou a vědou. Technika je dle Bernala způsob, jak něco udělat, zatímco věda je dle jeho názoru způsob pochopení, jak si počínat, aby se věci dělaly lépe.

Ze současných českých filozofů ucelenou a vyváženou definici vědy podává Holzbachová, I. pojímající vědu jako proces, nikoliv jako určitý status quo. Charakterizuje ji jako *„proces systematického a metodického poznávání, který je zaměřen určitým směrem, tj. jehož cílem je poznání daného předmětu, proces, jemuž jsou vlastní metody poznávání předmětu i verifikace získaných poznatků”*.

Pro vznik vědy musí být splněny vnitřní i vnější podmínky, jejichž význam však nelze jednostranně absolutizovat, jak činí **internacionalismus**, absolutizující vnitřní podmínky vzniku vědy, tedy skutečnost, že vývoj každé vědy má svou vnitřní logiku, tudíž postup od jednoduššího ke složitějšímu, či jak činí **externacionalismus** absolutizující vnější podmínky vzniku vědy (věda je součástí společnosti, přičemž každá společnost se

k vědě staví jinak - podporuje vědecký rozvoj, nebo mu brání). Ve skutečnosti se při vzniku vědy v různých kombinacích uplatňují jak vnitřní, tak vnější podmínky.

Základní podmínkou vzniku vědy však byla skutečnost, že společnost dospěla do stadia vývoje s dostatečně pokročilou dělbu práce. Struktura společnosti ovlivňuje nejen způsob vědeckého bádání, ale též využití vědy v praxi.

Vědu je možno charakterizovat jako duchovní činnost, jejíž náplní je teoretické a systematické poznávání skutečnosti;

- je pro ni charakteristický soubor metod, jichž používá buď souhrnně, anebo v určitém výběru přiměřeném zkoumanému předmětu;
- zaměření této duchovní činnosti (vědecké práce) na studium faktů;
- využívání logického myšlení;
- požadovat, aby výsledek této činnosti, vědecká teorie, odpovídal svou stavbou požadavkům logiky;
- aby jak metody, tak výsledky jejich aplikace byly co nej přesnější;
- přičemž cílem vědy je vytvoření systému poznatků, v němž podstatnou roli hraje formulace vědeckých zákonů a jejich výklad;
- výsledky procesu poznávání jsou podřízeny verifikaci [4].

Klasifikace věd si stanovuje za cíl pomocí zvoleného systému stanovit pořádek v předmětech a myšlenkách. Klasifikace věd v průběhu historie lidského vědění procházela a stále prochází evolucí. Je historickým, stále se vyvíjejícím procesem, v němž na sebe vzájemně působí společenské podmínky a vědy.

Praktická klasifikace věd představuje v určitém stádiu vědeckého vývoje jistý „inventář“ systemizovaného vědeckého poznání, respektive vědeckých poznatků. Podstatou klasifikace věd je uspořádání věd podle stupnice dané jejich logickou souvztažností včetně příbuznosti vědních oborů, případně nalézajících se mimo tuto stupnici.

Klasifikace věd může být přirozená, její podstatou je sdružování určitých příbuzných prvků na základě jejich podstatných vlastností, anebo umělá, vzniklá spojováním nahodilých vlastností klasifikovaných prvků. Pro klasifikaci věd jsou základními kritéria, na nichž je klasifikace věd konstruována. Tyto kritéria jsou představována specifickou logickou konstrukcí, paradigmatem.

Z uvedeného je již sám o sobě zřejmý důvod i význam pokusu o zařazení určité vědy či vědního oboru do systému věd; nezbytnost být (definovatelnou) organickou součástí kategorizovaného lidského vědění. Je odpovědí na rétoricky položenou otázku úvodem této úvahy.

V současnosti existuje řada klasifikačních systémů (klasifikací) věd. Jedním z nejvíce rozšířeným systémem je členění či třídění věd na vědy

- přírodní;
- technické;
- společenské;
- zemědělské;
- lékařské.

Toto třídění je dle mého názoru příliš hrubé, pomínou-li tu skutečnost, že se spíše jedná o paralelní třídění věd na základě sdružování určitých příbuzných prvků na základě jejich podstatných vlastností než o třídění na základě logické pyramidální souvztažnosti. Za příklad nadmíru hrubého třídění do uvedených kategorií (tříd) může posloužit „*psychologie*“.

Psychologii nelze zařadit do žádné z oněch vědních tříd. Rozhodně se nejedná ani o vědu technickou nebo zemědělskou. Psychologii však pro specifikum předmětu zkoumání i interní diferenciaci nelze jednoznačně podřadit ani pod vědy přírodní, společenské anebo lékařské. Nejblíže snad má psychologie k vědám lékařským, neboť obdobně jako vědy lékařské čerpá své vědecké poznatky z věd přírodních, přičemž některé psychologické disciplíny jsou dokonce na pomezí věd lékařských (př. patopsychologie); nicméně do věd lékařských psychologii též zařadit nelze. Velice blízko má psychologie i k vědám sociálním (společenským), neboť mnohé své poznatky čerpá i z nich a příkladně sociální psychologie je hraniční vědeckou disciplínou mezi psychologií a sociologií.

Psychologie bývá logicky zařazována do zvláštní skupiny věd „o člověku“. Do skupiny věd o člověku však náležejí též předmětem své činnosti vědy lékařské. I ony čerpají své poznatky jak z věd přírodních, tak společenských, přičemž jejich specifickým předmětem zkoumání je člověk a jeho zdraví.

Přehledem klasifikace věd se např. zabývá Šedivý, V. konstatuje, že věda se skládá ze speciálních věd, jež jsou navzájem integrovány předmětným zaměřením a provázáním svých výroků a používáním podobných metod. Toto provázání nazývá „*metodologickou*

homogenizací“. Klasifikaci věd je nutno chápat jako výraz objektivní diferenciaci světa. Tak dle Šedivého Fajkus (1962) řadí vědy podle principu abstraktnosti nazírání věd na tentýž předmět zkoumání, př. geologie, fyzika, mechanika, formální vědy. Odpovídá členění na vědy empirické a formální.

Speciální empirické vědy jsou př. fyzika, chemie, biologie, geologie, ekonomie, sociologie. V tomto relativně heterogenním souboru věd lze dle autora spatřovat relativně homogenní části:

- rozlišování jevů v rámci výchozího souboru zkoumání, vyúsťující v jejich systematizaci a klasifikaci (př. botanický a zoologický systém);
- zjišťování výskytu sledovaných jevů (časoprostorová inventarizace), př. geologie a geografie;
- studium vnitřní organizace složitých společenských systémů (př. sociologie, kulturní antropologie, ekonomie).

Aplikované vědy (př. vědy lékařské a technické; často soubory vědeckých disciplín vymezených systémově podle předmětu zkoumání, jde zároveň o problém komplexity).

Formální vědy – matematika, logika – v nich jde o empirií zprostředkovaný výraz charakteru světa, rozmanitě diferencovaný a neformalizovaný, a zpřesnění poznání v homogenních systémech věd;

Haml (1971) vědy řadí od předmětově nejjednodušších k nejsložitějším:

- systém formálních a metodologických věd (př. matematika, logika);
- elementární přírodní vědy (př. fyzika, chemie);
- částečně komplexní přírodní vědy a společenské vědy (geografie, antropologie, sociologie, metodologie a filozofie) [10].

2.1 Masarykova klasifikace věd

V roce 1885 český filozof a sociolog Tomáš Garrigue Masaryk vydal publikaci „*Základové konkrétní logiky*“. Jedná se o inspirativní počín vytvoření klasifikace věd na základě přísně logického řádu. Bezprostředně po akceptaci některých kritických připomínek vydal Masaryk konečnou rozšířenou redakci klasifikace věd pod názvem „*Pokus o konkrétní logiku*“. Práce vzbudila ve vědeckém světě zasloužený rozruch, a to od reakcí negativních, především od některých německých filozofů, ale též českých i moravských vědců, kteří nemohli Masarykovi zapomenout jeho nekompromisní

kritický vědecký postoj k tzv. „*Rukopisům*“, až po vysoce pozitivní ocenění řady jiných českých vědců, ale také jiných vědců evropských.

Je třeba uvést, že všichni vědci, byť se k Masarykově práci stavěli s výhradami až negativně, oceňovali jeho píli a obdivuhodnou sečtělou. Výrazně pozitivní recenze z řad zahraniční vědecké veřejnosti se Masarykovu spisu dostalo v Anglii, Rusku, Itálii, Polsku, Maďarsku. U nás jeho práci ocenil zejména vzdělaný tomista, byť jeho filozofická stanoviska byla odlišná, dále František Krejčí, František Čáda. Z dalších vědců, již s poměrně velkým časovým odstupem, se Masarykovou logikou zabývali Zdeněk Nejedlý, Jan Patočka, Jaroslav Opat a v rozsáhlé studii zejména Josef Král.

Uvedená, v současnosti stále nedoceněná, práce se stala inspirací řadě vědců konce 19. a první poloviny 20. století. Z nich za všechny jmenuji Josefa Tvrdého, profesora Masarykovy univerzity v Brně a Komenského univerzity v Bratislavě. Tvrdého Logika vydaná v roce 1937 je dodnes živým vědeckým spisem.

Masaryk ve svém spise Pokus o konkrétní logiku, jež rozčlenil do čtyř knih

- První kniha – klasifikace věd,
- Kniha druhá – organizace věd,
- Kniha třetí – soustava speciálních věd,
- Kniha čtvrtá – pojem filozofie (metafyziky).

Zabývajícím se tříděním věd provedeným na základě osobního studia všech stěžejních spisů světových filozofů od starověku po tehdejší současnost, dospěl k následujícímu třídění
(a klasifikování) věd.

Vědy usoustavnil do oddílů:

- 1) soustavy teoretických věd; ty dále členil na vědy abstraktní a vědy konkrétní;
- 2) soustavy věd praktických; (II. oddíl) oddíl nazval „*Některé ideje o soustavě konkrétních věd*“.

Do soustavy teoretických a zejména abstraktních věd patří:

- a) vědy ve stupnici. Masaryk vyslovil požadavek jasnosti klasifikace a zejména požadavek na zásady stupnice věd a na to, aby celá soustava věd vynikla ve své organizaci. Z uvedeného důvodu podrobněji prozkoumal jednotlivé abstraktní vědy: matematiku, mechaniku, fyziku, chemii, biologii, psychologii, sociologii;

- b) vědy mimo stupnici. Vědami mimo stupnici ustanovil jazykozpyt (jazykověda a gramatika), estetiku a logiku.

Masaryk uvozuje, že pro úplnou klasifikaci a organizaci konkrétních a praktických věd nepostačuje jeho vědění. Z uvedeného důvodu uvádí pouze některé ideje, které by měly sloužit (snad) k doplnění klasifikace a organizace abstraktních věd.

K podstatě různých abstraktních věd a jejich poměru k vědám konkrétním TGM uvádí, že „*ve světě existují jenom jednotliviny a jednotlivá fakta, z nichž abstrahujeme zákony a pravidla, o nichž nás poučují abstraktní vědy; ale pravý cíl našeho poznání tvoří právě tyto jednotliviny, tato skutečná světová soustava*“ [7].

Podle TGM jednotlivé konkrétní skutečnosti lze poznat jedině tehdy, jestliže jsme předtím poznali jejich abstraktní zákony a prvky, neboť lidský rozum může pochopit věci jenom tím, že si je myslí ve vztazích k jiným věcem. Abstraktní vědy jsou tak nezbytným podkladem věcí konkrétních. Konkrétní vědy stojí na základech jim odpovídajícím vědám abstraktním.

Konkrétní věda potřebuje jako základ výkladu ony abstraktní vědy, které jsou ve stupnici podřízeny té vědě, k níž se v první řadě vztahuje. Vědy konkrétní nejsou však pouhou syntézou abstraktních poznatků, neboť právě ony velice často jsou shromaždištěm (zásobárnou) a zdrojem vlastních poznatků.

Z výše uvedeného vyplývá neodlučitelná spojitost věd abstraktních s vědami konkrétními. Vztah mezi vědami konkrétními a abstraktními je, jak vnímám Masarykovy myšlenky, charakteristickým příkladem vztahu zvláštního a obecného.

Masaryk si položil otázku, která z vědních tříd, zda tedy z věd abstraktních či z věd konkrétních má větší filozofickou hodnotu. Na historickém principu studia věd abstraktních a konkrétních dospěl k závěru, že na stupnici vývoje lidského ducha současnosti má větší filozofickou hodnotu třída věd abstraktních. Vyslovil však předpoklad, že tento poměr se do budoucna bude přesouvat ve prospěch věd konkrétních.

Praxe vývoje věd v dalším období dala Masarykovi jednoznačně za pravdu.

Masarykovy „*Některé ideje o soustavě praktických věd*“ – Masaryk konstatoval, že „*Praktické vědy ... se organizují podle účelu, jemuž mohou sloužit různé prostředky, jež jsou navzájem velmi často nepodobné. Předmětem praktických věd jsou tedy praktické prostředky a účely samotné. O účelech však rozhoduje, jak mezi jinými Hume ve své etice výstižně prokázal, nikoli rozum, ale cit. Tím se předměty praktických věd odlišují od předmětů teoretických*“ [7].

TGM poukazuje v této souvislosti na požadavky Leonarda da Vinciho, kladené na vědu. Praktické vědy čerpají nezbytná poučení přímo z konkrétních a nepřímě z abstraktních věd. Časová organizace věd praktických se v důsledku jejich poměru k vědám teoretickým důsledně řídí organizací věd teoretických.

Za zvláštní praktickou vědu TGM označil v souladu s Millem etiku, dle Milla teleologii. Etiku TGM vnímá jako vědu učící člověka žít v souladu s vesmírným řádem, v souladu s vesmírným řádem formující svou osobnost. Etika tak je průnikem věd teoretických i praktických, čerpá z nich své poznatky. Má obdobné postavení v soustavě věd praktických, jako psychologie má místo vedle ostatních věd. Zvláštní postavení etiky v systému praktických věd je podmíněna tím, „*že člověk jako bytost si uvědomuje sama sebe, pociťuje svou osobnost a svou hodnotu vůči světu; má své účely a plány, jichž si je vědoma a kterých se nezříká proto, že je článkem a částí vesmíru*“ [7]. Etika tak učí člověka myslet, cítit a žít v souladu s harmonií vesmírného řádu.

TGM dle konstituování (či koncipování) původu organizace jednotlivých věd je rozděluje na vědy ustavené historicky a uměle. V této části své práce věnuje svou pozornost původu organizace věd. Přirozená klasifikace věd postihuje všechny důležité a důležitější obory lidské vědní práce. Pojmy se však nevyvíjejí logicky, avšak historicky. V důsledku toho na současném stupni vývoje nejsou kategorizovány (zařazovány) přísně logicky, ale do určité míry historicky.

Ve knize čtvrté pojednává TGM o filozofii. Nazval ji „*Pojem filozofie (metafyziky)*“. Knihu rozčlenil na tři části, jež dle obsahu nazval:

- *I. Filozofie a vědy,*
- *II. Mýtus a věda,*
- *III. Stručný nástin vývojových dějin filozofického ducha.*

Závěrem analýzy co filozofie je a co filozofie není, byť některé samostatné vědní obory byly v době Masarykově považovány za obory filozofické (psychologie, logika, etika, jazykověda, estetika) a ty, které byly považovány za vědy samostatné, byly součástí filozofie (noetika a filozofie právní) dochází Masaryk k názoru, že „*filozofie = metafyzika*“. Sám prvotní název „*terminus*“ filozofie je totožný s „*metafyzikou*“ neboli „*prvou filozofií*“.

Co je předmětem metafyziky? TGM konstatuje, že Aristotelovi je metafyzika vědou o všeobecném jsoucnu, zatímco speciální vědy se zabývají se částmi jsoucna. TGM kriticky analyzuje názory Kantovy na metafyziku, analyzuje Baconovy, Comtovy, Descartovy, Leibnitzovy názory na filozofii

Následně na základě logické analýzy názorů starověkých, středověkých i novověkých učenců na filozofii jako vědu, její postavení v systému věd, její předmět a její poměr k ostatním vědám dospívá Masaryk k vlastní definici filozofie, tedy že filozofie je lidskou vševědovostí. Což, jak TGM uvádí, explicitně i implicitně je při všech odlišnostech vysloveno ve všech zkoumaných učeních.

Masaryk zastává ideu jednotného světového názoru; ten musí být názorem vědeckým. Vytýčuje zásady specializace vědecké práce, přičemž demonstruje rozdíl mezi prací „*po továrním způsobu práce*“, kdy dělník pracuje bez cíle pro celek, nemaje na rozdíl od vědce znalostí o tomto cíli.

Pro uskutečnění filozoficky pojaté organizace vědecké práce vidí TGM dvojí cestu:

- logicky organizovanou vědeckou práci konkrétní logikou, jež nás má poučovat o organické souvislosti všech věd;
- věcnou organizací vědecké práce uskutečňované požadovanou filozofií.

TGM si položil otázku, zda při velkém množství a různosti věd je stejným způsobem od různých věd možný filozofický výhled po celku ode všech věd. Filozof by musel být zároveň odborníkem v nějakém užším oboru. Potom je zřejmé, že na tento obor bude vzhlížet ze svého hlediska, přičemž tu budou dále působit historické i jiné okolnosti. Tak příkladně Descartes myslí fyzikálně matematicky, Comte sociologicky apod.

Velice zajímavý je též Masarykův náhled na psychologii. Nazírá na ni jako na obor

sjednocující ostatní vědní obory, na rozdíl od Comta, jenž za sjednocující vědu považuje sociologii.

TGM shrnuje v § 128 své pojetí filozofie, z něhož vyjímáme:

- *Filozofie je vedle speciálních věd obecnou vědou, je lidským vševěděním. Filozofie je obecným vědeckým vzděláním. Filozofie je jednotným světovým názorem.*
- *Filozofie není povýšena nad speciální vědy; neboť jakékoliv přesné poznání musí být odborným věděním, filozofie je ve všech vědách, všechny vědy jsou filozofické.*

Vědecký filozof je odborníkem v jedné nebo ve více vědách, v ostatních vědách se podrobuje vědeckému duchu autority, která je vždy a ve všem podřízena vědecké kritice. Každá filozofie je tudíž ovlivňována osobním odbornickým stanoviskem.

Dějiny, jak TGM dále uvádí, jasně ukazují, že vynikající odborníci byli vždy velkými filozofy (př. Aristoteles, Descartes, Leibniz, Locke, Hume, Comte, Spencer, Fechner, Lotze, Helmholtz).

Filozofie jako věda je vždy nedokonalá, nedostačující, neúplná. Proto více jak speciální vědy se zdokonaluje společnou prací všech národů a dob.

Jakým způsobem je možné propojovat a spojovat jednotlivé vědy v organický celek, učí konkrétní logika. Ta je svorně všemi mysliteli považována za filozofickou disciplínu. Jednotu vědění ze zorného úhlu učení upevňuje psychologie, neboť ta člověka nejlépe poučuje o lidském stanovisku. Pouze psychologicky lze obecně posoudit jakoukoliv lidskou činnost a jednotně ji pochopit v různých projevech.

Logika a metafyzika, jak TGM v uvedeném § konstatuje, jsou filozofické disciplíny. Logika je vědou formální, metafyzika vědou reálnou [7].

Tvrď na rozdíl od Masaryka, jenž vědy členil do dvou základních skupin (teoretických a praktických), přičemž vědy teoretické dále členil na vědy abstraktní a konkrétní, rozčlenil vědy do tří základních skupin. Rozlišuje tak vědy abstraktní, vědy konkrétní a vědy praktické.

Vědy abstraktní dále člení na vědy ideální a vědy reální.

Vědami ideálními jsou logika formální (logistika) a matematika abstraktní.

Reálnými vědami jsou vědy přírodní a vědy duchovní.

Vědami přírodními jsou mechanika, fyzika, chemie, biologie (fyziologie, morfologie)

Vědy duchovní dále Tvrď člení na vědy obecné a kulturní. Vědami duchovními obecnými jsou psychologie, sociologie. Vědami duchovními kulturními jsou jazykověda (lingvistika), obecná srovnávací věda jazyková, estetika (obecná), etika, náboženská věda, pedagogika, logika (vědosloví).

Vědy konkrétní dále člení na vědy strukturální (př. geometrii, astronomii, konkrétní psychologii, srovnávací gramatiku jednotlivých jazykových skupin, výchovu mravní, didaktiku, občanskou výchovnou, konkrétní logiku třídění věd) a na vědy geneticko-historické (př. dějiny logiky formální, dějiny matematiky, dějiny mechaniky, fyziky, sociologii společenského vývoje, prehistorii, historickou mluvnici, dějiny jazykovědy, dějiny umění, dějiny estetiky, dějiny náboženství, dějiny náboženské věd, dějiny výchovy, dějiny pedagogiky, dějiny myšlení a vědy).

Vědy praktické dále člení na vědy praktické v užším slova smyslu (př. metrologii, počtářství, inženýrství, praktickou astronomii, technologii chemickou, fytotechniku, vědy agronomické, zvěrolékařství, lékařství, hygienu, eugeniku, psychologii užitou, psychotechniku, sociologii užitou neboli politiku, praktickou mluvnici, znalost řečí, estetiku měst, bydlení, morálku vědeckou (laickou), praktickou znalost náboženství, praktickou pedagogiku, praktickou logiku věd) a na vědy dogmatické (příkladem dogmatickou politiku stran, států, církví atd., dogmatickou právo vědu, dogmatickou úpravu pravopisu, gramatiky, morálku státní atd., teologii různých vyznání, nařízenou výchovu státní, náboženskou atd.) [11].

Od doby Masarykovy, nakonec již též od doby Tvrďého se rozsah věd i jejich kvantum značně rozrostly, avšak logika vědecké metody začleňování věd do systému věd, zůstává stejná.

Nemohu si odpustit poznámku, že je s podivem, ale zároveň signifikantní, že mnozí současní čeští vědci zabývající se metodologií věd, se ani nezmiňují o Masarykově případně Tvrďého klasifikaci věd ani práce těchto

význačných vědců neuvádějí v seznamu použité odborné literatury. To platí o všech výše uvedených autorech (Hamploví, Holzbachové, Fajkusovi, Šedivém, Vepřekovi), přičemž příkladně Holzbachová ve svých literárních zdrojích práce z roku 1996 sice neuvádí ani jednu ze stěžejních Masarykových metodologických prací či Tvrdého Logiku, zato jako zdroje své filozoficko-metodologické vědecké studie uvádí hojně klasiky marxismu-leninismu (Marxe a Engelse).

U Šedivého mně připadá též zvláštní, ba připadá mně s podivem, že sice uvádí Fajkusovu klasifikaci věd, avšak v seznamu literatury použité ke své práci (1995) Fajkuse neuvádí.

3. MANAGEMENT A VĚDA

Jak již výše uvedeno, obsah ani rozsah, tady základní kategorie pojmu „management“ nejsou dosud jednoznačně ujednoceny. Zajisté, že se nejedná o ojedinělý jev a to ani u disciplín výrazně starších než je poměrně nový obor management. Obsah je ve formální logice německy nazýván „*Inhalt*“, francouzsky „*compréhension*“, anglicky „*intension*“ či shodně s francouzským označením též „*comprehension*“, rozsah v němčině se nazývá „*Umfang*“, francouzsky „*extension*“ a anglicky opětovně shodně s francouzskou terminologií „*extension*“. Jak obsah, tak rozsah pojmů jsou stále v obecné teoretické rovině předmětem vědeckých disputací.

Pro vyjádření obsahu a rozsahu se především v logistice především ujal termín „třída“. Třída je individuální skupina vykazující jeden společný znak nebo více společných znaků (vlastností). Tento *společný znak* či tyto společné znaky jednotlivých individuí tvořících z individuí jednotnou třídu, (jsou) *je obsahem* této třídy, přičemž skupina individuí vykazujících její shodný obsah, tvoří rozsah. Každé poznání pojmu, jeho uchopení, předpokládá jeho přesné zařazení do systému, neboť každé rozumové poznávání je systematické. Aby bylo možno dosáhnout zařazení pojmu do systému pojmů, je nezbytné seznat jeho horizontální i vertikální začlenění. To znamená, je nezbytné poznat pojmy souřadné, nadřazené tomuto pojmu i podřazené. Je nezbytné poznat všechny souvislosti mezi jeho obsahem a rozsahem.

Jednotlivá pojetí managementu svým verbálním vyjádřením obsahu pojmu již předjímají, jaký je jejich vztah k vědě; zda je management považován za vědeckou

disciplínu či nikoliv. Je zřejmé, že nejširší pojetí managementu v sobě zahrnuje pojetí managementu coby vědecké disciplíny subsumující profesi managementu coby nositele specifické aktivity i skupinu řídících pracovníků (managerů) včetně jejich praktické činnosti. Nedílnou sémantickou součástí takto široce pojatého pojmu „management“ je jeho vzdělávací a vědecko-výzkumná složka projevující se jak teoretickou, tak praktickou činností.

Management je předmětem středoškolského i vysokoškolského studia, studia doktorandského i habilitačním oborem.

Management takto široce pojatý lze nejspíše zařadit mezi vědy praktické, a to za podmínky, že management formulovaný jako věda má svůj vědecký cíl, jímž je vytvoření systému poznatků, v němž podstatnou roli hraje formulace vědeckých zákonů a jejich výklad, vyznačuje se charakteristickým souborem metod, jichž používá buď souhrnně anebo v určitém výběru přiměřeném zkoumanému předmětu, jenž tyto metody předurčuje, aby tyto metody byly v souladu a výsledky jejich aplikace byly co nejpřesnější, systematicky vyvíjí vědeckou činnost zaměřenou na studium faktů vystihujících předmět jeho činnosti nebo faktů, jež s tímto předmětem činnosti souvisejí, přičemž základním nástrojem vědecké práce bude logické myšlení a výsledek této duševní činnosti (vědecké práce) – vědecká teorie – bude svou stavbou odpovídat požadavkům logiky a výsledky procesu poznávání jsou podřizovány verifikaci. Jinými slovy, že se chová jako věda a jako s vědou je s ním cílevědomě a systematicky zacházeno.

Management jako vědní obor může být v logické hierarchii věd (vertikální stratifikaci) nejspíše podřazen pod sociologii. Nadřazen bude specifickým managérským oborům (disciplínám). Příkladně je možno jmenovat management obchodu, bezpečnostní management, krizový management.

Krizový management je opětovně obecnější disciplínou pro zvláštní obory krizového managementu, jako příkladně krizový management dopravní infrastruktury. Je samozřejmé, že mezi kategoricky rovnými obory se bude jednat o horizontální stratifikaci. Nicméně je třeba uvést, že jednotlivé různé pojmenované managementy, jak je nalézáme v odborných publikacích, na stránkách tisku, v jiných sdělovacích prostředcích, jsou často úzce vázány na úzkou společenskou profesi a bude jistě v mnohých případech sporné, zda

se vůbec může jednat o obory, jež lze zařadit do systému věd.

Tyto obory by musely opětovně kumulativně splňovat podmínky, na základě jichž by mohly být jako vědní obory uznány. Pokud by tomu tak bylo, domnívám se, že v Masarykově či Tvrdeho stupnici věd by mohly být zařazeny též do praktických věd. Jak TGM uvádí "... *poměr, v němž jedna věda může přistoupit k druhé, můžeme stanovit apriorně a zároveň empiricky podle skutečného poměru, v němž se vědy k sobě nacházejí; I pohled na historický vývoj nám může pomoci k indukci a verifikaci*" [8]. Nicméně musím přiznat, že za

současně teoreticky neujasněných poměrů jednotlivých disciplín managementu samotných i vzájemně vůči sobě je můj odhad jejich zařazení spíše intuitivní.

ZÁVĚR

Výše formulovaná úvaha si nemůže klást vyšší aspirace, a také si je neklade, než být impulsem pro skutečně vědecké bádání v oblasti teoretického začlenění managementu do systému věd, k čemuž, jak je již v této studii poukázáno, je nezbytné chovat se k tomuto oboru ve všech jeho aspektech a podobách jako k oboru vědnímu.

LITERATURA

- [1] ANTUŠÁK, E.: *Krizový management. Hrozby, krize, příležitosti*. 1. Vydání. Praha. Wolters Kluwer ČR, 2009, 396 s. ISBN 978-80-7357-488-8.
- [2] DIDEROT: *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích*. DIDEROT. Praha 1999. (5. svazek.) ISBN 80-902555.
- [3] HAMPL, J., VEPŘEK, J.: *Teorie komplexity a diferenciací světa*. UK Praha 1971.
- [4] HOLZBACHOVÁ, I.: *Filozofické a metodologické problémy vědy*. FF MU Brno 1996. ISBN 80-210-1470-9. S. 140.
- [5] ILUSTROVANÝ ENCYKLOPEDICKÝ SLOVNÍK II. Academia 1981.
- [6] MAREŠ, M., REKTOŘÍK, J., ŠELEŠOVSKÝ, J. a kol.: *Krizový management*. 1. vydání. Ekopress 2013. Praha. ISBN 078-80-86929-92-7. 233 s.
- [7] MASARYK, T. G.: *Klasifikace věd: Pokus o konkrétní logiku (třídění a soustava věd)* (1885). Masarykův ústav AV ČR. Ústav T. G. Masaryka Praha 2001. ISBN 80-86495-05-1 (MSÚ AV ČR) ISBN 80-86142-12-4 (ÚTGM) 261 s.
- [8] MASARYK, T. G.: *Klasifikace věd: Základy konkrétní logiky (třídění a soustava věd)* (1885). Masarykův ústav AV ČR. Ústav T. G. Masaryka Praha 2001. ISBN 80-86495-04-03 (MSÚ AV ČR) ISBN 80-86142-11-6 (ÚTGM). 205 s.
- [9] REKTOŘÍK, J. a kol.: *Krizový management ve veřejné správě*. Teorie a praxe. Ekopress, s.r.o., Praha 2004. ISBN 80 -86119-83-1. 249 s.
- [10] ŠEDIVÝ, V.: *Kapitoly z metodologie věd*. Brno 1995. ISBN 80-85429-17-9. S. 91.
- [11] TVRDÝ, J.: *Logika*. Melantrich. Praha 1937. 271 s.